

RUSZONY (70) *part praet pass pf*

ruszony (51), **ruszon** (18), ruszony *a.* ruszon (1).

W formach złożonych o jasne, w formach niezłożonych -ón, -óna, -ono.

sg m N ruszony (18), ruszón (15); (*attrib*) -ony (3); (*praed*) -ony (13), -ón (15); -ony *KochPs*, *RybGęśli*, *WujNT* (4); -ón *PatKaz I*, *FalZioł*, *GroicPorz*, *UstPraw* (3), *BielKron*, *Mącz*, *SarnStat*; -ony : -ón *BibRadz* (4:2), *HistLan* (2:2), *ModrzBaz* (1:2). ◊ *G* ruszon(e)go (3). ◊ *D* ruszon(e)mu (6). ◊ *A* ruszon(e)go (6). ◊ *L* ruszonym (1). ◊ *f N* (*praed*) ruszoną (2) *Mącz*, *Calep*, ruszóna (2) *OrzRozm*, *Strum*, ruszon(a) (1). ◊ *G* ruszon(e)i (1). ◊ *A* ruszoną (1). ◊ *n N* (*praed*) ruszono (1). ◊ *pl N m pers* ruszeni (7); -eni (2), -(e)ni (5). *subst* ruszoné (3); -é (2), -(e) (1). ◊ *G* ruszonych (1). ◊ *A m pers* ruszono(e) (2).

Składnia dopełnienia sprawcy: ruszony od kogo (1).

Sł stp s.v. ruszyć, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Wprawiony w ruch, pobudzony do ruchu* (4) : Sad [*lege: sąd ‘naczynie’*] czego pelny nalany gdy bądzye rułzon czo nad pelnołcz ma to uyleua *PatKaz I* 2v; Ten [*Bóg*] czałom niewłtrzymanem bieżeć rołkážuie: Ze nie ták bieży z wyfokiey łkály rułzony/ Piáną lię zdobiąc łtrumień nie zgoniony. *WitosłLut* A6.

ruszony czym (2): *GrzegŚm* 6; Látó widzę łtoi/ [...] twarz śina/ á vbior włściwy łáką barwę ná łobie obłoki mięwáią/ Kiedy wiatrem rułzone z pułnocy wftawáią. *WitosłLut* A5.

W przen (1) : Przeto Kryłtus záras dołóżył. A ia go [*człowieka*] wzbudzę/ á pewnie: záś z źiemie/ ktora iáko rołą pokropiona zefchłe nasienia ożywia y z źiemie wywodźi/ dáleko więcey mocą Kryłthułową rułzoną [*lege: ruszona*]/ wypuści vmárle [*Vulg Is* 26/19] *GrzegŚm* 6.

2. *Przemieszczony, przeniesiony w inne miejsce* (1) :

Wyrażenie: »z miejsca ruszony« (1): *Ambulatorius*, *Quod ambulat, quodque moveri potest* – *Wlelka* [*lege: wszelka*] rzecz ktorą z miełcza moze bic rułzoną, obrotliwy. *Calep* 60a.

3. *Usunięty, wypędzony [skąd]* (5) : ktore [*imienie*] Powod będzie trzymał rok y łzefć niedziel. A niema być s niego rułzon/ áże by był práwem o to poćiągnion *GroicPorz* q3; ktorzy [*fałszywi nauczyciele*] łą v rzeki *Eufrátes*/ [...] gdy słowem Bożym z tąd bywáią rułzeni/ tedy iak łzalani tym więcey lię bogu przeciwią *BibRadz* II 138b *marg*; *CzechRozm* 117v.

Wyrażenie: »z miejsca ruszon« (1): á ná tym mieyłcu ten kościół ochędoźnie połtáwion [...] y fárá S. Wáwrzyńcá kniemu przyłączoná iefł/ á kłáłztor S. Fráncíłzká s tego mieyłcá rułzon y łkupion iefł. *BielKron* 376v.

Przen (1) : Ale pan [...] Włpomionął/ że [*ludzie*] łą ciáło/ y duch nie wrócony/ Kiedy raz będzie z łwego miełzkánia rułzony. *KochPs* 117.

4. *Dotknięty* (1) : *Tactus*, Rułzony/ dotkniony/ też vderzony. *Mącz* 439d.

5. *Który nie zachowuje swojej pierwotnej formy; naruszony, uszkodzony* (3) : Abowiém tákí źłób łurowy ná którym łkóra nie będzie rułzóná/ wpoi łye w źiemie łwoią chropáwością/ że żadnym obyczáiem tákowy źłób po łobie wody nie puści *Strum* G2.

a. *O posiadłości ziemskiej: podzielony* (1) : Ale gđzieby który z nich więcý dźierzał gruntu niźliby iemu należało/ [...] powinien drugiemu przez pomiárę łpráwiedliwą we włzytkich pożytkách iáko

przydzie/ ták wielkością iáko téz dobrocią nárównác/ wymuiác siedlińká ftáré/ któreby przez trzy látá zatrzymáli/ bo té ruźoné bydź niemogá. *SarnStat* 1164.

b. *W nawiązaniu do znaczn. 'zakwestionować dokument'; tu o Piśmie Św. (1)* : Zálz nienapifáno wzákonie wáżym/ Iám powiedziál/ Bogowie iéfteście? Ieflic óny powiedziál bogami/ do których się mowa bożá sftála/ a pińmo niémoże być ruźono (*marg*) rozwiázáno abo łólwowáno (–) [*et non potest solvi scriptura*] iakóřz temu ktorego ocięc [!] poświęcił i na świat pořłál/ wy mówicie Bluźniřz *MurzNT Ioann* 10/35.

6. *Ogarnięty, oładnięty czymś; na którego coś zadziałało a. wpłynęło [czym] (42)* :

a. *O reakcjach emocjonalnych: pobudzony, poruszony; też wzruszony, wzburzony; commotus PolAnt; adductus Modrz (14)* :

α. *O sytuacji, zdarzeniu itp. wywołujących u kogoś reakcję (4)* : Izráelczycy tákowem řprońnem wczynkiem thego Krolá ruźeni/ widząc tháką v nim nieludźkość y okrućieńftwo odciągñeli od niego. *BibRadz* I 203d *marg*; Tám on miły ftáruźek ruźon tymi řłowki [*swej córki*]/ Przypátruiác řie řpráwam oney białygłówki. [...] s płáczeń iey powiedziál [...] *HistLan* D2, B2v; Gdy Titan řřrod niebá ftál wláśnie w tey dobie Ptářzym grzmotem ruźony/ rzekłem řam w řobie. [...] *RybGęřli* D2.

β. *O czyichś emocjach wpływających na jego reakcję (10)* : A gdyby Lewitá z ktoregokolwiek miáftá Izráelřkie⁸⁰ kędy był gořciem/ będąc przywiedźion iákimżekolwiek wmyřłem (*marg*) To iefth ruźony iákim nabożeńftwem. (–) przyředł do mieyřcá ktore řobie Pan obrał. Tedy [...] *BibRadz Deut* 18/6; Gdy tedy Krol vyzřał Eřter krolowá řthoiácą w řieni/ ruźony řářką [*recepit gratiam*] przeciřwko niey/ řciągñął řceptrum złóte ku niey *BibRadz Esth* 5/2; A dla tegoř Tyryřczycy będąc ruźeni nienawiřcią [*abominati*] przeciřw złořci thákovéy/ dáli hoynie wřzythki potreby ná ich [*niesprawiedliwie obwinionych*] pogrzeb naleźące. *BibRadz 2.Mach* 4/49, I 3b *marg*, 183d *marg*, *Luc* 10/33; Te niechay będą práwá o poźodze: ktorem ia miłóřdziem ruźony nápiřál. *ModrzBaz* 84; Ciřz [*ojcowie nasi*] ruźeni zazdrořcią/ przeciřw Moizeřřzowi/ Y mówili řurowie przeciřw Aronowi. *KochPs* 161; *WujNT Mar* 6/34; [Hethman [*Achilles*] ruźon miłóřcią przeciřw Polixenie/ pořłál do iey oycá áby mu iá dał zá żonę *BielKron* 1551 12].

b. *O reakcjach fizycznych i fizjologicznych: opanowany przez chorobę, dolegliwość (28)* : [*jak poznać człowieka powietrzem morowym zarażonego*] Napřzod gdy ktori człowiek cżařu morowego powietřza będzie Febrą, to iefth gorączką ruźon/ tak iże mu řie będzie widziało iako by miał w řobie ogień *FalZioł* V 66v; sydere afflari, Plánetą/ plágą być ruźón/ to yeřt powietřzem trácón. *Mącz* 391d.

Wyrażenia: »ruszony chorobą« [*szyk* 1:1] (2): W kilku niedziel pan řtáry ruźony chorobą/ Zwałpiwřzy o zdrowiu řwym imie trwoźyć řobą. *HistLan* D4v, E.

»ruszony powietřzem« = *dotknięty paraliżem; paralyticus PolAnt, Vulg, Cn* [*szyk* 3:2] (5): Tedy oto niektorzy przynieřli ná łóźku człowieká ktori był ruźony powietřzem *BibRadz Luc* 5/18; y ochotnieř řię ofiárował [*Panie Jezu*] ná náwiedzenie y wleczenie řługi Setnikowego/ powietřzem ruźonego. *LatHar* 218; *WujNT Matth* 8/6, *Luc* 5/18, *Act* 9/33; [*OczkoPrzymiot* 423 (*Linde s.v. ruszyć*)].

Przen (1) :

Wyrażenie: »ruszony powietrzem« [o grzechu] (1): Rączże zleczyć/ przedziwny cudotworo [tj. Panie Jezu]/ rufzoną powietrzem rozlicznych namiętności/ y do grzechow fłkonności/ grzeźną duźę moię. *LatHar* 236.

α. W funkcji rzeczownika (18) :

Wyrażenie: »powietrzem ruszony« = *paralytik; paralyticus Vulg, Cn* [szyk 16:2] (18): *BibRadz Luc* 5 arg; *BudNT A6 marg*; Bądź pozdrowiony P. Iezu Chryście/ któryś [...] powietrzem rufzonego/ zdrowiem duźnym y cieiefny^m opąrzył *LatHar* 534; y przynosiłi mu [Jezusowi] wżytkie ktorzy fię źle mieli/ á byli zięci rozmáitemi chorobámi y dręczeniem; y opętáne/ y lunátyki/ y powietrzem rufzone: y vzdrowił ie. *WujNT Matth* 4/24; Wiele też powietrzem rufzonych y chromych byli vzdrowieni. *WujNT Act* 8/7[8], *przedm* 34, *Matth* 9 arg, 2 [2 r.], 6, *Mar* 2 arg (15).

7. *Rozpoczęty, rozpętany (o konfliktach, też zbrojnych); excitatus JanStat* (3) :

W *przeciwstawieniu*: »ruszony ... uspokojony« (1): GDy były rufzone nienawiści wielkie y różności między Duchownými y Swietckými ořobámi/ Pány Dioceffięy Krákwfkiey: potym były wřpokoione między nimi na Séymie [...] y ná Synodzie *SarnStat* 112.

Wyrażenie: »wojna ruszona« (2): bo tá kokofza woyná v Lwowá nikczemna/ co zá pożytek nam wczyniła dobrze pomniny/ bo iáko nierządnie/ ták też nie potrzebnie rufzoná była. *OrzRozm* V; Tákże też y Iudas ty rzeczy ktore były poginęły dla woyny przeciw nam rufzoney [*per factum bellum nobis*] zebrał pořpołu/ y teras fą v nas. *BudBib 2.Mach* 2/14.

8. *Usunięty z urzędu; exemptus, motus Modrz [z czego] (3) : Cornelius Ruffinus*, ktory z wielką sławą dwa kroć był naywyższym Sprawcą y *Dictatorem*, iż z dzieięści grzywien šrebrá dał łobie naczynia nárobić/ iakoby dał zły wzor do zbytku/ rufzon był z koła Senatorfkiego. *ModrzBaz* 32, 32v.

Wyrażenie: »z miejsca ruszony« (1): czemu by też niepożyteczni Bifkupi/ niepożyteczni Woiewodowie/ niepożyteczni Káftzellanowie/ niepożyteczni Stárořtowie/ niepożyteczni Sędziowie/ niepożyteczni Pifárzowie/ z mieyřcá niemieli być rufzeni [*ordine moveantur*]? *ModrzBaz* 99.

9. *Powołany pod broń, skierowany do walki [przeciw komu] (1) :*

Szereg: »ruszony i posłany« (1): y zaraz bez wřzelákiego práwnęgo pořętku/ ludzie fłżebni wkráinni z quárty wedle potrzeby będą mogli byđ przeciw nim [*Niřowcom*] rufzeni y pořłáni *SarnStat* 438.

10. *praw. Zaskarżony, którego (a. w stosunku do którego) wyrok się kwestionuje (7) :*

ruszon do kogo (2): APPELLATIA. Od wrzędu w řprawách wrzędowych zgoła do nas [tj. do króla] Sędzia zamkowy niech będzie rufzón. *SarnStat* 534. Cf *ruszon do kogo o co*.

ruszon do kogo o co (1): Sędzia Grodzki niema być rufzon do Stárořty/ ále na Siem o rzecz wrzędową prořto do Krolá. *UstPraw* C2v.

ruszon(y) od czego [= w sprawie czego] (3): Sędzya rufzony od fkaźniey/ niema dáley oney rzeczy fądzić/ od ktorey rufzon *UstPraw* Cv; *SarnStat* 534.

Wyrażenia: »ruszony przed sąd« (1): Appellatus, Strona która bywa rufzona/ álbo przizwána przed fąd ynřzego fędziego. *Mqcz* 13a.

»sędzia (jest *a.* nie ma, *a.* nie może być) ruszon(y)« (5): Vftáwiliłmy iż gdy łędzia łiedzi przy nas álbo przy Woiewodzie álbo też przy náłzym łtárołcie álbo przy Wiecách/ Tedy łędzia niemoże być rułzon. *UstPraw* C2v, Cv [2 r.], C2v; *SarnStat* 534.

Szereg: »ruszony albo przyzwany« (1): *Mącz* 13a cf »ruszony przed sąd«.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Motus, Rułzony. *Mącz* [234]a.

Synonim: 4. dotkniony.

Cf **NIERUSZONY, RUSZYĆ**

ALKa, MN